

ГУПАЛО

Віра Діонізівна — доктор історичних наук, старший науковий співробітник відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

КНЯЖЕ МІСТО ЗВЕНИГОРОД: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ У ВИВЧЕННІ І ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

За матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 9 грудня 2020 року

У статті розглянуто етапи формування джерельної бази як підґрунтя для соціоісторичної інтерпретації археологічної пам'ятки національного значення «Городище літописного міста Звенигород». Обґрунтовано міський та столичний статус Звенигорода як центру однойменного князівства. Відзначено внесок дослідників XIX–XX ст. у вирішення проблем локалізації міста, визначення його площі, реконструкції архітектурно-просторової організації, планувальної структури. Наведено результати застосування ІТ-технологій для віртуальної реконструкції забудови міста. Візуалізація княжого Звенигорода вперше репрезентує зовнішній вигляд одного з найдавніших столичних міст Галицької Русі.

Ключові слова: городище, Звенигород, археологічні розкопки, 3D-реконструкції, віртуальна реконструкція.

Упродовж останніх п'яти років активно впроваджуються у науковий обіг результати узагальнюючих досліджень пам'ятки археології національного значення «Городище літописного міста Звенигорода» (Постанова Кабінету Міністрів України № 928 від 03.09.2009, охоронний номер 130021-Н).

Пам'ятка знаходиться на відстані близько 20 км на південний схід від Львова. Городище розташоване на вузькому пасмі суходолу, що мисовою частиною врізається в розлогу забagneну долину р. Білки та її допливів (рис. 1). У заплаві виділяються кілька острівних поверхонь, зокрема два найбільші острови. По периметру Звенигородську долину оточує горбогір'я: з півночі — Грядового Побужжя, а з заходу та півдня — Давидівське пасмо Гологоро-Кременецького кряжу. Цей історичний ландшафт, який зберігся до наших часів майже в незмінному стані, відігравав стратегічну роль в оборонній системі давнього міста.

В історії вивчення пам'ятки виділяють кілька етапів формування джерельної бази, які відображують складний шлях до пізнання значення Звенигорода і його ролі у давній історії України. Певною перешкодою для достовірної інтерпретації

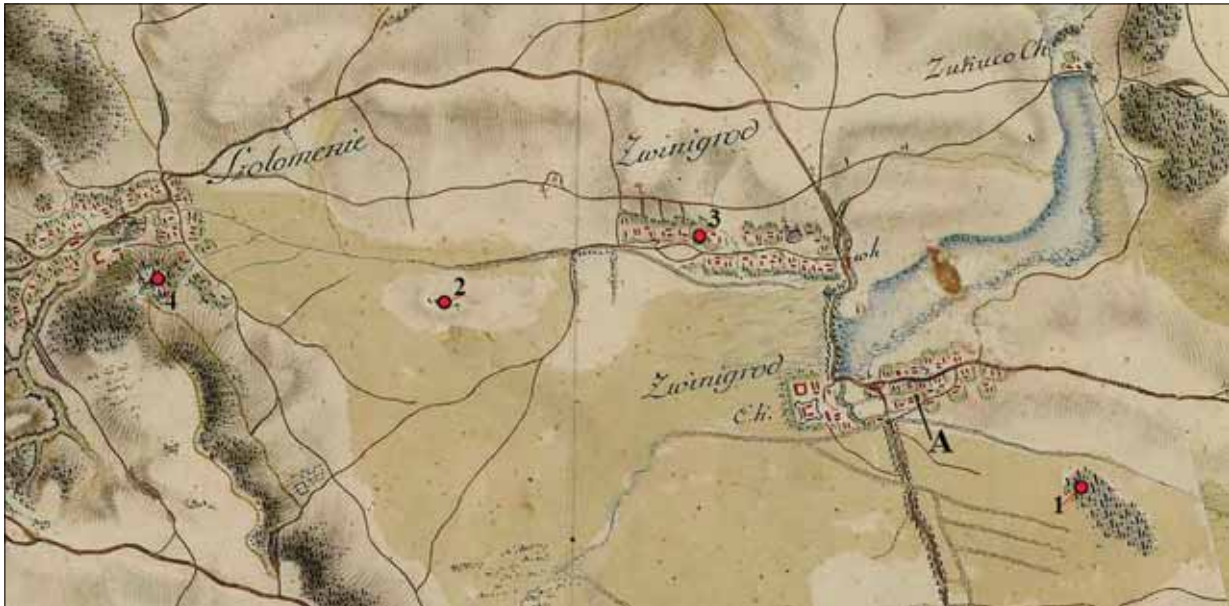

Рис. 1. Звенигород на мапі Ф. фон Міга (1779–1782 рр.) і місцезнаходження здогадних монастирів на околицях княжого міста: 1 – урочище Острови; 2 – урочище Велики; 3 – урочище Гоева Гора; 4 – урочище Замонастир, Шоломия; А – урочище П'ятницьке

збережених реліктів городища була суттєва перебудова в межах фортифікації. На місці земляних укріплень княжої доби у 1716 р. було побудовано п'ятикутні бастіони – верхній замок та кліщеподібні земляні конструкції – нижній замок (рис. 2).

Тривалий період (до 1985 р. включно) з городищем княжої доби дослідники ототожнювали терен нижнього замку, тоді як верхній замок вважали штучним утворенням. З огляду на площу нижнього замку, яка становила всього 12 га, Звенигород уявлявся невеликим укріпленим поселенням, яке контролювало незначну економічну округу. В цих обставинах будь-які твердження чи висновки щодо статусу цього населеного пункту завжди викликали у науковому середовищі жваві дискусії. Тому сьгоднішні висновки про Звенигород ґрунтуються не лише на результатах багаторічних розкопок, а передусім на істинах, що як маленькі відкриття гартувалися в горнилі сумнівів, гіпотез та припущень. Короткий огляд щаблів прогресування наукової думки щодо соціального статусу Звенигорода – найкраща

Рис. 2. Звенигород, центральна частина. План з 1766 р.

ілюстрація шляху до сучасної інтерпретації пам'ятки. Натомість загал методів, використаних під час досліджень, дозволяє стверджувати про надійність та високий рівень здобутого корпусу джерел.

Найперша дискусія, яка розгорнулася довкола топоніма Звенигород, пов'язана зі встановленням локалізації однойменного літописного населеного пункту. Оскільки на території України відомо шість місцевостей з такою назвою, пошуки літописного Звенигорода спричинили бурхливу полеміку в широких колах громадськості, яка почавшись у 40-х роках ХІХ ст., тривала майже пів століття. Це був період формування археології як науки, виникнення перших колекцій викопних артефактів, музеїв у Галичині. Отже, підсумувавши наявні на кінець ХІХ ст. погляди та аргументи щодо локалізації літописного Звенигорода, а головне, спираючись у своїх висновках на збірку археологічних знахідок, аналіз мікротопонімів, Михайло Грушевський переконливо довів, що «літописні відомости вказують Звенигород під Львовом як на єдино можливий з галицьких Звенигородів ... і нічим не натякають на існування в Галицькій Русі ще якогось иньшого, другого Звенигорода» [1, с. 10]. Тут доречно підкреслити сам підхід вченого до джерел писемних і речових: «...історичні відомости про положення Звенигорода... аж при фактах археологічних набирають безперечної сили до переконання» [1, с. 1].

Отже, в літописі Звенигород уперше згадано під 1086 роком у зв'язку з вбивством волинського князя Ярополка Ізяславича, який помер від завданої йому рани 22 листопада [2, стб. 206]. Ці події, що розгорнулися неподалік Звенигорода, пов'язані з політичною активністю князів Ростиславичів (Рюрика, Володаря та Василька, правників Ярослава Мудрого), які заснували найдавніші князівства на Українському Прикарпатті — Перемишльське (Рюрик) і Тереховельське (Василько). Про Звенигород і Звенигородське князівство літопис нічого не повідомляє, але згодом — у Звенигороді мав осідок Володар. У 1092 р. бездітним помер Рюрик Ростиславич, і Пере-

мишль успадкував Володар. У 1097 р. на Любецькому з'їзді князів закріпили землі за різними гілками Рюриковичів («каждо держить ѡчьчину свою» [3, стб. 231]), забороняючи представникам інших гілок претендувати на них. Таким чином задокументовано, що «Ростиславичема Перемишль Володареви Тереховль Василкови» [3, стб. 231]. Як результат, Володар Ростиславич об'єднав свої володіння і центром, зрозуміло, обрав Перемишль.

Тому наступна проблема, що постала перед істориками, — це встановлення статусу Звенигорода. М. Грушевський обґрунтовував гіпотезу як про міський, так і про столичний статус Звенигорода від моменту його виникнення, що пов'язував з Володарем Ростиславичем [1, с. 13]. Цю думку в подальшому поділяли Іван Крип'якевич [4, с. 71], Михайло Тихомиров [5, с. 334–337], Олександр Головка [6, с. 90], Володимир Шелом'янців-Терський [7, с. 20], Ярослав Ісаєвич [8]. Однак більшість дослідників [9–12] дотримувалися версії, викладеної Яном Длугошем [13, с. 165] і Василієм Татіщевим [14, с. 229], згідно з якою Звенигород — це місто, але столичний статус воно набуло лише після смерті Володаря Ростиславича у 1124 р., коли за місто змагалися його сини Ростислав і Володимирко. У Звенигороді сів Володимирко, після якого княжий стіл періодично ліквідувався та відновлювався на короткий час. За опосередкованими даними, Звенигород був столицею Володаря Ростиславича (1084–1092), його сина Володимирка Володаровича (1124–1141), правнука Володимира Ярославича (1184–1197) та родича по жіночій лінії Романа Ігоревича (1205–1206, 1207–1211). За відсутності князя містом управляв намісник. Вважається, що Звенигород був знищений взимку 1241 р. під час походу хана Батия на Русь.

Ці гіпотези, через брак писемних джерел, залишалися панівними до сьогодні. Як наслідок, погляди на Звенигород залишалися неоднозначними й суперечливими — це місто, але невелике, начебто столиця, але сумнівного характеру. Для розв'язання цього питання необхідно було залучити нову джерельну базу, а саме, археологічні матеріали, які в міжвоєнний період

інтенсивно надходили зі Звенигорода у запасники Музею Наукового товариства імені Шевченка. Чисельність знахідок княжої доби була настільки вражаючою, що Звенигород називали «наші мінятурні Помпеї» [15, с. 19]. Ці обставини впритул наближали до реалізації масштабних розкопок у Звенигороді. З цього приводу Ярослав Пастернак зазначає: «Потреба систематичних фахових розкопок у Звенигороді аж надто очевидна, а вимагає цього не тільки наука рідної археології, але вже й сама національна честь» [16]. Про те, що здійснення досліджень могло стати реальною справою, свідчить рішення «Товариства Прихильників Музею НТШ» про фінансування майбутніх робіт. Однак ці плани не вдалося втілити у життя.

Широкомасштабні археологічні розкопки на території Звенигорода розпочалися лише після Другої світової війни. Кожний з учених, які працювали над вивченням пам'ятки, був приречений здійснити більше чи менше відкриття. Перші кроки пов'язані з іменами працівників Львівського історичного музею (Ігор Свешніков, Галина Власова, Володимир Савич), які, починаючи з 1953 р., закріпили вивчення пам'ятки на планомірні багаторічні дослідження. Передусім дослідники зосередили увагу на збиранні усної інформації про мікротопоніміку на території і в околицях Звенигорода. У такий спосіб було записано унікальну легенду про обставини загибелі столичного міста, що за відсутності писемних джерел, як релікт народної пам'яті, заповнює пробіл у писемних джерелах.

Після ретельного обстеження терену, збору підйомного матеріалу, складання планів городища та пригородів виділено пріоритетні напрями для проведення археологічних розкопок. Так, Галина Власова досліджувала міські некрополі та косторізні майстерні, відповідно на західній і північній частинах окольного города (1954–1957, 1959–1962); Ігор Свешніков відкрив перші майстерні на західному пригороді: чинбарську, шевську та бронзоліварну (1953, 1959, 1981), некрополі на дитинці (1989–1993) та північному (1953–1955) і східному (1953–1954) передмістях, дерев'яні церкви на

дитинці (1994) і торговиці (1977–1978) та релікти дерев'яної забудови на північно-східному пригороді (1982–1994); Володимир Савич розкопав ковальські горни (1955); Олексій Ратич сколихнув наукову громадськість відкриттям блокам'яного ансамблю (церкви, палацу та усипальні) у східній частині окольного города (1965–1972) та некрополя на одному з островів у заплаві р. Білка (1972); Володимир Терський уперше повністю дослідив цілий ремісничий квартал з переробки сировини, де зафіксував 44 виробничі печі (1963–1969, 1973).

Розмах археологічних розкопок у першій половині 60-х років ХХ ст., під час яких виявлено велику кількість артефактів, зумовив започаткування міждисциплінарного вивчення речового матеріалу зі Звенигорода. Розуміння археологами важливості цих досліджень (які послідовно здійснюються й донині) має вирішальне значення для розгляду низки проблем, пов'язаних передусім з природним середовищем, господарством, ремеслами, тобто економічною під основою функціонування Звенигорода. Osteo-логічні рештки вивчали співробітники Львівського зооветеринарного інституту (Р. Білозер, В. Ковальова, І. Шуст) та Львівського медичного інституту (К. Татаринів); скам'янілі рештки та кістки риб обстежували у Львівському музеї природи АН УРСР (Т. Білінкевич); у Львівському лісотехнічному інституті здійснювали дендрохронологічний та дендрологічний аналізи дерев'яних конструкцій (В. Коліщук) та палеоботанічний аналіз (С. Шевченко). Цей зріз надзвичайно важливої інформації й досі (за окремими винятками [17, 18]) не введено до наукового обігу. Плідною була і залишається співпраця з архітекторами, початок якій поклало вивчення решток фундаментів дерев'яних та монументальних сакральних об'єктів, а згодом і реліктів зрубів житлового домобудівництва (І. Могитич, Р. Могитич, Г. Логвин, О. Іоаннісян, В. Чорновус) [19].

Проте ці матеріали публікувалися вибірково та поверхово. Тому склалася така ситуація, почасти зумовлена й трагічними обставинами (зараз немає в живих жодного археолога з моїх попередників, які розкопували Звенигород),

Рис. 3. Звенигород. Забудова дитинця

Рис. 4. Звенигород. Дитинець. Дерев'яне перекриття городні у земляному валу. Розкопки 2020 р.

Рис. 5. Звенигород. Дитинець. Реконструкція мурованої криниці

що кореляційний аналіз усієї джерельної бази так і не здійснено. Через це не було можливості сформуванню цілісного уявлення про Звенигород.

Загалом упродовж 1953–1994 рр. розкопки розплановано в усіх складових частинах пам'ятки (дитинець, окольний город, пригороди, передмістя). Всього досліджено 10709,6 км² площі й відкрито понад сотню об'єктів житлового, господарського та виробничого призначення, знайдено десятки тисяч артефактів, серед яких є унікальні вироби. Ця величезна джерельна база поставила нові виклики перед археологами. Найактуальніше завдання сьогодення — кореляційна характеристика здобутого матеріалу. Зазначені категорії знахідок становили підґрунтя для розгляду проблем, пов'язаних з особливостями домобудівництва, розплануванням обійсть, специфікою забудови складових ділянок міста, а також з різними сторонами побутової та релігійної культури. Таким чином, здобутий корпус рухомих і нерухомих джерел поставив на порядок денний вирішення першочергової проблеми щодо соціального статусу Звенигорода, його масштабів та архітектурно-просторової організації.

На підставі аналізу решток культурного шару й особливо забудови встановлено факт відсутності будь-яких слідів слов'янського поселення. Це дуже важливо для розуміння того, що поява Звенигорода не була наслідком поступового еволюційного розвитку слов'янського поселення доби «племінних князівств». Найдавніші матеріали датуються другою половиною XI ст. Це дозволяє стверджувати, що початки Звенигорода сягають саме цього часу, а його виникнення слід пов'язувати з вольовою ініціативою князя Володаря Ростиславича, продиктованою політичними обставинами. У своєму розвитку Звенигород як місто у досить короткий термін (усього за 50 років) пройшов шлях від укріпленої фортеці до найбільшого й головного центру князівства. Сьогодні можемо стверджувати, що загальна площа міста в межах укріплень становила 139,5 га.

Водночас слід підкреслити, що для Звенигорода притаманна складна просторова організація, зумовлена особливостями ландшафту.

Так, місто оточували передмістя, що становили просторово-функціональну цілість з ним. У їх розплануванні виділено три лінії: 1) розташовані на основному суходолі назовні від укріплення; 2) острівні в межах багнистої заплави; 3) розташовані по периметру Звенигородської низини. Особливості планувально-просторової організації передмість визначав, з одного боку, характер ландшафту багнистої Звенигородської низини, що простягалася із заходу на схід на 11 км, а з півночі на південь — на 7 км, а з іншого — гідромережа численних потічків, які, пересікаючи низину, живили основну водну артерію Звенигорода — річку Білка.

Сукупність здобутих результатів переконливо виводить Звенигород із тіні загальноприйнятої думки про нього як невелике другорядне містечко [20]. Натомість загал археологічних джерел засвідчує високий рівень розвитку матеріальної та духовної культури, прояви якої надзвичайно багатогранні. Сама міська культура відображена передусім у планомірності забудови, у зовнішньому вигляді наземних будинків, їх оздобленні та інтер'єрі, у великих монументальних будівлях світського та сакрального характеру, у писемності, у розгалуженому ремісничому виробництві тощо. Усе це загалом зумовлювало неабияку вагомість Звенигорода не лише як мікрорегіонального осередку в межах Звенигородського уділу, а й як одного з найбільших стольних градів, а отже, і стратегічних центрів Галицько-Волинського князівства.

Отже, сьогодні ми можемо вже достеменно стверджувати про столичний статус Звенигорода. Наступне велике завдання на майбутні роки — розкрити різноплановість щоденного життя княжого Звенигорода на підставі рухомих речових матеріалів, які ще очікують на опрацювання і введення у науковий обіг. Водночас не менш важливою є проблема реконструкції архітектурно-просторової організації міста та планувальної структури його складових ділянок. Сьогодні це можливо здійснити завдяки розвитку ІТ-технологій. Застосування досягнень у сфері віртуальної реальності дозволяє вже нині відтворити зовнішній образ

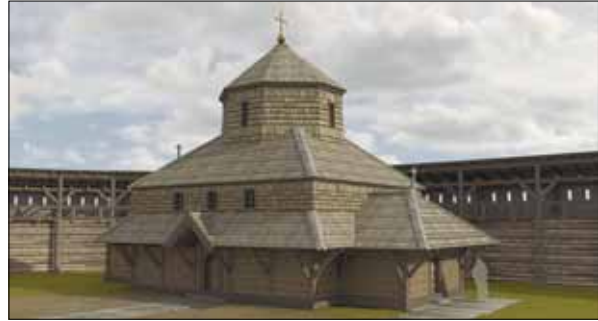

Рис. 6. Звенигород. Реконструкція дерев'яної церкви. Друга половина XI ст.

Рис. 7. Звенигород. Розбудова міста за Володимирка Володаровича. Друга чверть XII ст.

Рис. 8. Звенигород. Реконструкція ансамблю князівської адміністрації у східній частині окольного города

Рис. 9. Звенигород. Реконструкція забудови у північно-східному пригороді

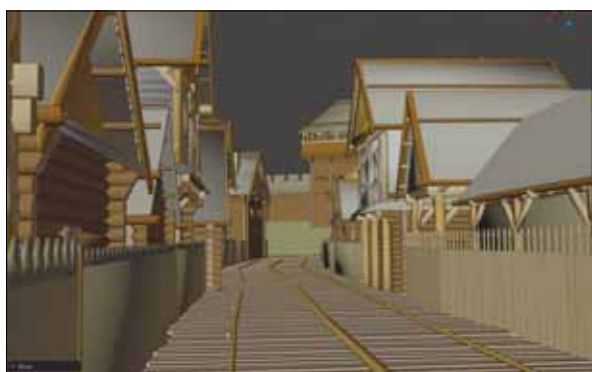

Рис. 10. Звенигород. Реконструкція забудови обабіч мостової у північно-східному пригороді (робочий момент)

міста, його візуалізацію, що є одним з дієвих інструментів збереження історичної пам'яті. У зв'язку з цим у 2019–2020 рр. розпочато масштабну роботу зі створення 3D-моделі княжого Звенигорода, в основу якої покладено здобутки багаторічних археологічних досліджень кількох поколінь учених. Над візуалізацією працювало гроно фахівців: архітектори В. Петрик і А. Хархаліс, спеціалісти з комп'ютерної графіки Р. Джек, В. Дмитрук, В. Флуд. Роботи виконано в рамках проєктів Українського культурного фонду. Звенигород, який постав перед нами, нарешті здобув реальні масштаби і власне обличчя.

Розташований на високому пагорбі дитинець мав площу 1 га і був оточений земляним валом, на якому споруджено дерев'яні стіни

з в'язною вежею (рис. 3). Під час розкопок у грудні 2020 р. вперше розкрито рештки внутрішньовальних дерев'яних конструкцій — городні, сформовані з дерев'яних скринь, перекритих настилом із глини (рис. 4), та житлову кліть з піччю. На дитинці досліджено муровану криницю (рис. 5) завглибшки понад 3 м та рештки дерев'яної церкви (1994 р.). Цей храм найдавніший у Звенигороді, оскільки побудований ще за князя Володаря (рис. 6).

За Володимирка Володаровича у другій чверті XII ст. відбулося генеральне перепланування околиного города. Князь зніс усю стару забудову і побудував нове обійстя (рис. 7). Його білокам'яний палац поєднувався з церквою двоповерховою галереєю-переходом (рис. 8). На підставі знахідок керамічних плиток та архітектурних елементів (віднайдені у фондах Археологічного музею в Кракові та у фундаментах палацу ранньомодерної доби, розкритого у 2020 р.) реконструйовано інтер'єр храму. З цією святинєю пов'язують кам'яну хрестильницю та енколпійон з перегородчастою емаллю.

Епохальні відкриття здійснено на північно-східному пригороді, де Ігор Сवेशніков відкрив чотирирусну мостову та садибну забудову багатих боярських дворів обабіч неї (рис. 9). Дерев'яні зруби кінця XI–XII ст. у торфовому чорноземі збереглися на рівні 2–3 вінців. На основі цих матеріалів здійснено докладну реконструкцію щільної планіграфії дворощ (рис. 10). Вибірково реконструйовано забудову одного з найбільших дворощ, де виділялася виробничо-господарська частина, ворота, брама та хвірточка, двоповерховий житловий будинок.

Саме в межах цих садиб виявлено десятки тисяч знахідок. До категорії унікальних слід віднести передусім вироби з органічної сировини, що добре зберігається у середовищі торфового чорнозему. Серед іншого заслуговують на увагу вироби з дерева (семиструнні гуслі, домовички, посуд), скла (кубки-лампадки, келихи, медальйони-екзагії), бурштину (медальйон-релікварій з іконкою Спаса Нерукотворного, виконаний темперою на залізній бляшці), шкіри (взуття, чохла, торбинки), а також

єдина в Україні грамота на бересті, текст якої зберігся повністю.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що лише зараз, застосувавши новітні технології, ми змогли побачити Звенигород у всій його різноплановості. Сьогодні вже не виникає сумнівів у тому, що це одне з найдавніших столічних міст Галицької Русі. Саме воно стояло при витоках державотворчих процесів на теренах Українського Прикарпаття. Це місто консолідувало велику територію площею понад 13 тис. км² і відіграло роль політичного, економічного та духовного осередку. Воно стояло на перехресті міжнародних торгових шляхів і

мало європейське обличчя. Звідси, з благословення церкви, вирушали у далекі подорожі пілігрими, прямуючи як до святинь Західної Європи, так і до Святої Землі, що підтверджено археологічно. Звенигород, як свідчать археологічні артефакти, відображав цивілізаційний рівень держави Русь. Тому впровадження у науковий та широкий громадський простір інформації про це місто заповнює важливу прогалину в давній історії України.

Враховуючи усе викладене вище, не буде перебільшенням сказати, що Звенигород як цілісний міський організм у багатогранності своїх проявів — це відкриття ХХІ століття.

REFERENCES

[СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ]

- Hrushevsky M. Zvenyhorod Halysky. *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka (Notes of the Shevchenko Scientific Society)*. 1899. **31**: 1–28.
[Грушевський М. Звенигород Галицький. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. 1899. Т. 31. С. 1–28.]
- Lavrentyevskaya Letopis. *Polnoye Sobraniye Russkikh Letopisey (Complete Collection of Russian Chronicles)*. Moscow, 1962.
[Лаврентьевская летопись. *Полное собрание русских летописей*. Москва, 1962. Т. 1. 579 столб.]
- Ipatyevskaya Letopis. *Polnoye Sobraniye Russkikh Letopisey (Complete Collection of Russian Chronicles)*. Saint Petersburg, 1908.
[Ипатьевская летопись. *Полное собрание русских летописей*. Санкт Петербург, 1908. Т. II. 938 столб.]
- Kryukavych I.P. *Istoriya Ukrainy (History of Ukraine)*. Lviv: Svit, 1990.
[Крип'якевич І.П. *Історія України*. Львів: Світ, 1990. 520 с.]
- Tikhomirov M.N. *Drevnerusskiye goroda (Cities of Ancient Rus)*. Moscow, 1956.
[Тихомиров М.Н. *Древнерусские города*. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1956.]
- Holovko O. Volodymyrko Volodarovich — the First Prince of a United Principality of Halych. *Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood*. 2006–2007. **15**: 90–97 (in Ukrainian).
[Головко О. Князь Володимирко Володаревич — перший володар об'єднаного Галицького князівства. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 2006–2007. Вип. 15. С. 90–97.]
- Shelomyantsiv-Terskyi V.S. *Kyivska Rus: Kultura, Tradytsiyi (Kyivan Rus: Culture, Traditions)*. Kyiv: Naukova Dumka, 1982. P. 20–28.
[Шелом'янців-Терський В.С. З історії давньоруського міста Звенигорода (за матеріалами археологічних досліджень). *Київська Русь: культура, традиції*. Київ: Наукова думка. 1982. С. 20–28.]
- Isayevych Ya.D. *Halysko-Volynska Derzhava (Galicia-Volyn State)*. Lviv, 1999.
[Ісаєвич Я.Д. *Галицько-Волинська держава*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999.]
- Plovayskyi D. *Knyazhyi Period Ukrainy-Rusy do Knyazyuvannya Danyla Halyskoho (Princely Period of Ukraine-Rus before the Reign of Danylo Halyskyi)*. Ternopil, 1886.
[Гловайський Д. *Князій період України-Руси до князювання Данила Галицького*. Тернопіль: Зь друкарне Іосифа Павловського, 1886.]
- Zubrytskyi D. *Istoriya Drevnego Galichsko-Russkogo Knyazhestva (History of Ancient Galych-Rus Principality)*. Lviv, 1852–1855.
[Зубрицький Д. *Історія Древняго Галичско-Русского княжества*: В 3 ч. Львов, 1852–1855. Ч. 2.]

11. Sharanevych I. *Istoriya Galitsko-Vladimirskoy Rusi ot Naydavneyshykh Vremen do Roku 1453 (History of Galych-Volodymyr Rus since Ancient Times till 1453)*. Lviv, 1863.
[Шараневич И. *История Галицко-Владимирской Руси от найдавейших времен до року 1453*. Львов, 1863.]
12. Schneider A. Dźwinogród pod Lwowem i jego dawne historyczne znaczenie. *Dodatek miesięczny do „Gazety Lwow-skiej”*. Lwów, 1872. T. III. S. 151–166, 225–237.
13. *Długosza Jana Roczniki czyli Kroniki sławnego królestwa Polskiego*. Warszawa, 1972. T. 3–4. 450 s.
14. Tatishchev V.N. *Istoriya Rossiyskaya s Samykh Drevneyshykh Vremen (Russian History since the Most Ancient Times)*. Moscow, 1773.
[Татищев В.Н. *История Россійская съ самыхъ древнейшихъ временъ*. Москва: Напечатана при Императорскомъ Московскомъ университете, 1773. Книга 2.]
15. Polyanskyi Yu. Novi Arkheolohichni Znakhidky z Halychyny. *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka (Notes of the Shevchenko Scientific Society)*. 1928. **149**: 9–30.
[Полянський Ю. Нові археологічні знахідки з Галичини. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. Львів, 1928. Т. 149. С. 9–30.]
16. Pasternak Ya. Knyazhyi Zvenyhorod. *Literaturno-Naukovyi Dodatok Novoho Chasu (Literary-Scientific Supplement to Novyi Chas)*. 1938, January 6.
[Пастернак Я. Княжий Звенигород. *Літературно-науковий додаток «Нового Часу»*. Львів, 1938. Випуск за 6 січня.]
17. Shevchenko S.V., Sveshnikov I.K. *Ukrainian Botanical Journal*. 1984. **41**(6): 41–44.
[Шевченко С.В., Свешников І.К. Ботанічні знахідки XII ст. *Український ботанічний журнал*. 1984. Т. 41. № 6. С. 41–44.]
18. Sveshnikov I.K., Tatarinov K.A., Shevchenko S.V. *Problemy Sotsialnoy Ekologii (Problems of Social Ecology)*. Lviv, 1986. P. 71–73.
[Свешников І.К., Татаринов К.А., Шевченко С.В. Природное окружение населения древнерусского Звенигорода. *Проблемы социальной экологии: тезисы докладов первой всесоюзной конференции* (Львов, 1–3 октября 1986 г.). Львов, 1986. Ч. II. С. 71–73.]
19. Ioannisyan O.M., Mogitich I.R., Sveshnikov I.K. *Pamyatniki Kultury: Novye Otkrytiya (Cultural Monuments: New Discoveries)*. Leningrad, 1983. P. 494–507.
[Иоаннисян О.М., Могитич И.Р., Свешников И.К. Церковь Параскевы-Пятницы в Звенигороде на Белке — памятник деревянного зодчества домонгольской Руси. *Памятники культуры: новые открытия*. Ленинград, 1983. С. 494–507.]
20. Hupalo V. *Zvenyhorod i Zvenyhorodska Zemlya u XI-XIII Stolittiyakh (Sotsioistorychna Rekonstruktsiya) (Zvenyhorod and Zvenyhorod Land in XI-XIII (Sociohistorical Reconstruction))*. Lviv, 2014.
[Гупало В. *Звенигород і Звенигородська земля у XI–XIII століттях (соціоісторична реконструкція)*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2014.]

Vira D. Hupalo

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9946-8935>

Ivan Krypiakevych Ukrainian Studies Institute
of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine

THE PRINCELY CITY OF ZVENIGOROD: INNOVATIVE METHODS IN THE STUDY AND PRESERVATION OF HISTORICAL MEMORY

According to the materials of scientific report at the meeting
of the Presidium of the NAS of Ukraine, December 9, 2020

The article considers the stages of formation of the source base as a foundation for the socio-historical interpretation of the archaeological monument of national importance “Settlement of the Chronicle City of Zvenigorod.” The city and capital status of Zvenigorod as the center of the principality of the same name is substantiated. The contribution of researchers of the XIX-XX centuries is noted in solving the problems of localization of the city, reconstruction of its area, architectural and spatial organization, planning structure. The results of the application of IT technologies for the virtual reconstruction of the city are presented. Visualization of the princely Zvenigorod for the first time represents the appearance of one of the oldest capital cities of Galician Rus’.

Keywords: settlement, Zvenigorod, archaeological excavations, 3D-reconstructions, virtual reconstruction.